

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.007 у
Київському університеті
імені Бориса Грінченка
доктору історичних наук,
професору кафедри історії України
Історико-філософського
факультету
Андрєєву Віталію Миколайовичу

Відгук

офіційного опонента **Монолатія Івана Сергійовича**, доктора політичних наук, професора кафедри політології факультету історії, політології та міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на дисертаційну роботу **Голубничої-Шленчак Юлії Вікторівни «Видавнича діяльність інтернованої Армії УНР у таборах Польщі (1921-1924 рр.)»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 «Історія та археологія» галузь знань 03 «Гуманітарні науки».

1. Актуальність теми дослідження.

Дослідження видавничої діяльності вояків інтернованої Армії УНР у таборах Польщі як одного із важливих елементів загального культурно-освітнього процесу є актуальним завданням для історичної науки, адже таборова періодика виконувала цілу низку функцій (культурно-освітню, інформаційну, комунікативну, патріотично-виховну).

Таборова періодика являє собою дуже цінне джерело для дослідження повсякдення інтернованої Армії УНР у таборах Польщі, на її сторінках завжди розміщували матеріали, які стосувались різних важливих подій у житті інтернованих, зокрема, майже кожний часопис містив рубрику «Таборова хроніка». Окрім того одним із важливих завдань видавців було збирання та збереження документальних матеріалів до історії дивізій та аналізу подій національно-визвольних змагань українського народу.

Враховуючи вище викладене та зважаючи на відсутність комплексного дослідження даної проблеми в українській та зарубіжній історичній науці, вивчення видавничої діяльності інтернованої Армії УНР у таборах Польщі є актуальним науковим завданням української військово-історичної науки.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Основні науково-дослідні положення та висновки, викладені у дисертації, є теоретично обґрунтованими та базуються на використанні загальнонаукових та спеціально-історичних методів пізнання, вичерпно пояснені та аргументовані із застосуванням відповідних посилань на архівні та опубліковані джерела інформації, а саме: на матеріали таборових видавництв, друкарень та редколегій періодичних видань, відчити культурно-освітніх дивізійних відділів у таборах, а також річні комплекти (повні або неповні) таборових часописів. Кількість та якість використаних джерел у ході історичного дослідження створили надійну основу для проведення неупередженого наукового дослідження й забезпечили відповідний рівень достовірності та обґрунтованості дисертаційної роботи. У ході дослідження було детально опрацьовано значний масив наявної історіографії з даної проблематики.

Загальний обсяг дисертаційного дослідження складає 299 сторінок, з яких обсяг основного тексту становлять 216 сторінок. Структура дисертаційної роботи логічна, матеріали розділів викладено відповідно до мети і поставлених завдань, що відповідають визначеному об'єкту і предмету дослідження.

Мета дисертаційної роботи полягає у дослідженні видавничої діяльності інтернованих вояків Армії УНР на теренах Польщі протягом їх перебування у таборах (1921-1924 рр.). Об'єктом цієї праці є видавнича діяльність інтернованої Армії УНР у таборах Польщі. Предметом дослідження виступають завдання, принципи, форми і методи видавничої діяльності інтернованих вояків Армії УНР у таборах Польщі.

У першому розділі «Історіографія, джерельна база та методологічні засади дослідження» здійснено аналіз наукової розробки тематики, проаналізовано джерельну базу роботи, обґрунтовано методологію й визначено понятійно-категоріальний апарат дослідження.

У підрозділі 1.1. «*Історіографічний огляд*» здійснено аналіз української та польської наукової літератури, дотичних до вивчення видавничої діяльності інтернованої Армії УНР у таборах Польщі. Авторка проводить детальний порівняльний аналіз наявної історіографії, виокремлюючи здобутки дослідників та вказуючи на неточності, яких вони припустились у своїх наукових працях.

Окрім вивчення літератури, яка безпосередньо присвячена питанню таборового пресовидання інтернованої Армії УНР у Польщі, дисертанткою проведено аналіз основних праць, в яких видавнича діяльність розглядається як складова загального культурно-освітнього процесу в таборах інтернованих українців.

У підрозділі 1.2. «*Джерельна база дослідження*» проаналізовано комплекс архівних та друкованих матеріалів, які зосереджені в архівних установах та бібліотеках України, Польщі та Чехії. Насамперед до них належать комплекти та окремі примірники таборових журналів та газет, листівки, брошури, бюлетені, звіти таборових культурно-освітніх відділів, епістолярні джерела, документація та касові книги видавництв та друкарень.

У підрозділі 1.3. «*Методологічні засади дослідження*» здійснено аналіз методологічної бази дослідження та розглянуто особливості понятійного апарату видавничої діяльності у таборах.

У другому розділі «*Діяльність видавництв та друкарень у таборах інтернованих військ УНР у Польщі (1921-1924 рр.)*» відтворено та проаналізовано особливості діяльності таборових видавничих осередків. У підрозділі 2.1. «*Видавничий процес у таборах Ланцут, Александрів Куявський та Щипіорно*» досліджено особливості функціонування видавництв «Наша зоря», Братства Св. Покрови та дивізійної друкарні 6-ої Січової стрілецької

дивізії, «До світла» та видавничі проекти Громади старшин згадуваної дивізії. У підрозділі 2.2. «*Налагодження видавничого процесу у таборі Каліш*» простежено особливості діяльності невеликих видавничих осередків у таборі Каліш та друкарні 3-ої Залізної стрілецької дивізії. Особлива увага приділена вивченню специфіки функціонування найбільшого таборового видавництва «Чорномор»: проаналізовано особливості видавничого процесу, встановлено співробітників видавництва, коло замовників, джерела фінансування, визначено, яка продукція тиражувалась першочергово.

У третьому розділі «*Особливості функціонування таборової преси в Александрові Куявському, Вадовицях та Піотркові Трибунальському (кінець 1920-осінь 1921 рр.)*» здійснено аналіз процесу видання таборової періодики у зазначених таборах впродовж усього періоду їх функціонування до ліквідації у другій половині 1921 р. У підрозділі 3.1. «*Періодика 4-ої Київської та 6-ої Січової стрілецьких дивізій Армії УНР у Александрові Куявському*» детально проаналізовано усі часописи, які видавались у таборі Александрів Куявський силами 4-ої Київської та 6-ої Січової стрілецьких дивізії, визначено склад редколегій та коло авторів, джерела фінансування, якісно-кількісні характеристики (тираж, кількість номерів, обсяг); проведено аналіз змістового наповнення часописів. У підрозділі 3.2. «*Пресові органи 1-ої Запорізької стрілецької та Окремої кінної дивізій у таборі Вадовиці*» розглянуто діяльність редколегій у таборі Вадовиці та проаналізовано усі таборові часописи, які виходили у таборі та проекти, які планувалися, але не були реалізовані. Авторка зважено підійшла до висвітлення усіх дискусійних питань, які, зокрема, стосувалися встановлення місць видання часописів «Жало», «Грімаса», «Аванс». Підрозділ 3.3. «*Спроби заснування таборових видань у Піотркові Трибунальському*» присвячений дослідженню діяльності видавничої секції культурно-освітнього відділу 1-ої Кулеметної дивізії, проведений аналіз змістового наповнення та умов видання часописів «Всім», «На хвилях життя» та «Тернистим шляхом» у цьому таборі.

У четвертому розділі *«Періодика інтернованих вояків-українців у таборах Ланцут і Стшалково (січень 1921-серпень 1922 рр.)»* проаналізовано специфіку видання таборових часописів «Наша зоря» (підрозділ 4.1), «живої» газети «Промінь» (підрозділ 4.2), гумористично-сатиричного журналу «Будяк» (підрозділ 4.3). Здобувачка, порівнюючи наведені вище абсолютно різні за жанровим наповненням часописи, доходить до висновку, що вони усі мають одну важливу спільну тему – висвітлення проблеми мовного питання у таборах, а саме схильність деяких старшин до спілкування російською мовою в побуті, а часом і під час служби, та виразне небажання послуговуватись українською. У підрозділі 4.4. *«Нерегулярні пресові видання у таборі Стшалково»* досліджено умови видання слухачами військового факультету «Військового вісника» та часопису «Спортсмен», а також розглянуто та проаналізовано усі дискусійні питання щодо можливості видань у таборах часописів «Блоха» та «Студентський вісник».

Розділ п'ятий *«Таборові видання в Щипіорно (1921-серпень 1924 рр.)»* присвячений огляду видавничої діяльності у цьому таборі після переведення інтернованих із табору Александрів Куявський восени 1921 р. У підрозділі 5.1. *«Видавничі проекти інтернованих вояків-українців»* розглянуто налагодження видання таборової періодики 4-ої Київської та 6-ої Січової стрілецької дивізій у таборі Щипіорно. Підрозділ 5.2. *«Перший таборовий православний журнал “Релігійно-науковий вістник”»* присвячений дослідженню історії та умов видання часопису, а також детальному аналізу змісового наповнення матеріалів, уміщених на сторінках «Релігійно-наукового вістника».

Розділ шостий *«Видавничий процес у таборі Каліш (1921 – серпень 1924 рр.)»* присвячений аналізу таборових часописів, які видавались впродовж усього періоду видавництва у таборі Каліш зусиллями вояків зі складу 2-ої Залізної та 2-ої Волинської дивізій, які були розміщені тут із самого початку інтернування, так і переведеними сюди підрозділами Армії УНР. У підрозділі 6.1. *«Періодичні видання Калішського табору»*

проаналізовано специфіку видання періодичних та нерегулярних видань у таборі. У підрозділі 6.2. *«Літературний місячник “Веселка”»* розкрито особливості видання одного з найавторитетніших таборових часописів, встановлено джерела його фінансування, коло співробітників та авторів, проаналізовано змістове наповнення журналу. У підрозділі 6.3. *«Заснування та особливості видання журналу “Табор”»* зібрано і представлено інформацію про умови заснування та видання військово-фахового часопису «Табор».

Загальні висновки синхронізовані із завданнями та відображають зміст проведеного дослідження. Усе це свідчить про високий рівень обґрунтованості наукових положень і висновків дисертаційного дослідження Ю. В. Голубничої-Шленчак.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Достовірність та наукова новизна дослідження не викликають сумнівів з огляду на те, що авторкою опрацьовано значний масив документів і матеріалів із Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, Центрального державного архіву зарубіжної україніки, а також Центрального державного архіву громадських об'єднань, Центрального військового архіву у Польщі, Архіву ОУН в Українській інформаційній службі у м. Лондоні, державної наукової архівної бібліотеки, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника. Варто відзначити, що деякі джерела були віднайдені авторкою та вперше введені у наукове коло.

Слід відзначити, що у дисертації виявлено та проаналізовано специфічні особливості видання таорової періодики; виявлено та досліджено взаємозв'язок між психоемоційним станом вояків зі зміною змістового наповнення часописів та визначено чинники, які впливали на інтенсивність виходу таорової преси; проведено детальний ґрунтовний аналіз кожного із

таборових часописів. На особливу увагу заслуговують додатки, які є важливим доповнюючим ілюстративним матеріалом наукової роботи.

Аналіз дисертаційного дослідження дозволяє стверджувати, що дисертація виконана здобувачем самостійно, а усі сформульовані в роботі положення і висновки обґрунтовано на основі досліджень архівних та опублікованих матеріалів.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Отримані результати дисертаційної роботи висвітлено у 16 наукових публікаціях за темою дисертації: 1 стаття у науковому фаховому виданні України з присвоєнням категорії «Б», 4 статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 11 – у збірниках апробаційного характеру.

Усі наукові публікації здійснені дисертанткою самостійно.

5. Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Дисертаційна робота має як практичне, так і теоретичне значення. Представлена наукова робота є вагомим внеском у дослідження періоду інтернування Армії УНР у таборах Польщі, адже авторкою вперше на основі значного масиву джерел та наукової літератури було зроблено комплексний аналіз видавничої діяльності як одного з найважливіших аспектів культурно-освітньої роботи. Дисертанткою було зроблено важливі науково обґрунтовані висновки щодо специфіки та особливостей функціонування видавничих осередків в усіх таборах.

Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що сформульовані висновки та окремі положення, які є творчим внеском автора, сприяють подальшому розвитку історичної науки. Практичне значення результатів дослідження полягає, серед іншого, у тому, що зроблений автором науково-практичний матеріал може бути використаний у подальших дослідженнях періоду інтернування Армії УНР у таборах Польщі,

видавничої діяльності політичної української еміграції у Польщі у міжвоєнний період, історії української видавничої справи та журналістики, також положення дисертації можуть бути використані у науково-педагогічному процесі для підготовки навчальних посібників, підручників, методичних видань та під час викладання історичних дисциплін.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

У цілому слід відзначити високий науковий рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів та вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи.

1. Дисертація тільки би виграла якби дисертантка запропонувала не «табірно-хронологічний» принцип побудови матеріалу, а згрупувала би його за «видовою» ознакою: сатирично-гумористична преса, науково-літературні та літературні часописи, загальнополітичні таборові газети.
2. Варто зауважити, що здобувачкою не були опрацьовані матеріали кількох польських бібліотек, в яких зберігаються окремі примірники таборової преси.
3. Не розкрито повною мірою значення преси як джерела таборового повсякдення інтернованого вояцтва Армії УНР.
4. Попри наведення дисертанткою таблиці про чільних співробітників та редакторів (у додатках), у ній бракує інформації про цілу низку таборових журналістів.

Проте висловлені вище зауваження мають дискусійний характер, через що не зменшують наукову новизну, теоретичну та практичну значущість дисертаційної роботи, що рецензується. З аналізу тексту дисертації офіційним опонентом вбачається **дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності** в повному обсязі.

7. Загальна оцінка дисертації.

Дисертаційна робота Голубничої-Шленчак Юлії Вікторівни на тему «Видавнича діяльність інтернованої Армії УНР у таборах Польщі (1921-1924 рр.)» є самостійним, завершеним науковим дослідженням.

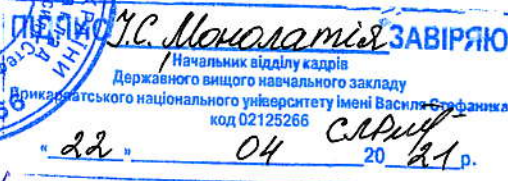
Актуальність обраної теми дослідження, обґрунтованість наукових положень та висновків сформульованих у дисертації, їх вірогідність, достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях свідчать про повну наукову самостійність автора, високий рівень підготовки дослідження.

Отримані авторкою результати забезпечують розв'язання актуального наукового завдання в галузі знань «Історія та археологія», яке полягає в дослідженні видавничої діяльності як одного із важливих інструментів культурно-освітньої праці та національно-патріотичного виховання вояцтва Армії УНР у таборах Польщі. Дослідження має не лише теоретичну, але і практичну цінність.

Дисертаційна робота Голубничої-Шленчак Юлії Вікторівни на тему «Видавнича діяльність інтернованої Армії УНР у таборах Польщі (1921-1924 рр.)» є завершеним самостійним науковим дослідженням і відповідає вимогам п. 10, 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167 (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а Голубнича-Шленчак Юлія Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Офіційний опонент:
професор кафедри політології факультету історії,
політології та міжнародних відносин
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
доктор політичних наук, професор

[Signature]
І. С. Монолатій

*Віжурн отримано
28.04.2021р.
голова спеціалізованої
вченої ради ДР 261/3007
факультет історичних наук, професор*

22 / *04* / *20* / *21* р.

В. М. Андрусь